

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

נדה ט-ע | אנשי אלכסנדריה מול רבי יהושע

כשמצרים פוגשת את יוון

שנים עשרה שאלות שאלו חכמי אלכסנדריה את רבי יהושע, וכל אחת מהן נראית פשוטה ומובנת מצד עצמה, אבל הצירוף של כל השאלות מעורר שאלה אחת גדולה. האם יש משמעות אחת מאחורי כל השאלות הללו? השאלות נפתחות בבירור הלכתי, בנושא שבו עוסקת הסוגיה בגמרא – מצב שבו אדם טמא נפטר בטומאתו. אנשי אלכסנדריה שואלים כיצד הוא יכול להיטהר, ורבי יהושע משיב שהוא ייטהר (מאותה טומאה, ולא מטומאת המת) כשיימוק בשרו. השאלה השנייה והשאלה השלישית קשורות גם הן למצבים שנראים בלתי הפיכים. בשאלה השלישית מדובר שוב על שילוב בין טומאה למוות, שבו מותו של אדם (במקרה זה מצורע) מונע לכאורה תהליך טהרה (של מצורע אחר). רבי יהושע מוצא פתרון לשאלות הללו.

במקבץ השאלות השני, "דברי אגדה", הנושא לכאורה שונה – האם הקב"ה נושא פנים או הולך עם גזר הדין עד הסוף. במילים אחרות: האם יש סתירה בין האהבה האלוקית למידת הדין האלוקית. רבי יהושע מחלק בפשטות בין מי שעשה תשובה למי שלא עשה, ובין השלב שלפני גזר הדין לשלב שאחריו. בשאלה השלישית אנשי אלכסנדריה כבר מקשים יותר על רבי יהושע, ושואלים מה בנוגע לירושלים – האם הקב"ה דן אותה במידת הדין, או שבחירתו בה מתקיימת בכל מקרה? רבי יהושע מפתיע ומחיל את אותו העיקרון גם על הבחירה בירושלים: מאז ששלמה נשא את בת פרעה, גם על ירושלים חל גזר הדין (אולי יש בזה רמיזה כלפי אנשי אלכסנדריה, המתגוררים במצרים).

במקבץ השאלות השלישי שוב אנו מוצאים את טומאת המוות. חז"ל מגדירים מקבץ זה בתור שאלות "בורות", אך המהרש"א אומר שהן בורות בעיני חז"ל – ואילו באלכסנדריה רואים בהן שאלות פילוסופיות. הם בוחנים את גבולות ההגדרה של המוות, ושואלים אם אשת לוט ובן השונמית נחשבים מתים. רבי יהושע מחדד את ההבדלים בין מת לחי: מי שהפך לנציב מלח או חזר לחיים – שוב אינו מת. אפשר להשתחרר ממצב של מוות. השאלה השלישית מאתגרת יותר, ומקשה מה יהיה בתחיית המתים, הרי בהכרח החיים יהיו אלה שמתו כבר – ולכן תמשיך ללוות אותם טומאת המוות אחרי תחייתם. רבי יהושע משיב שזו מציאות שונה שבין כשנגיע אליה. מכל מקום, הוא דוחה את הניסיונות להקצין את המוות, ולהציג אותו כמצב טוטאלי ללא מוצא.

מצופה שהמקבץ הרביעי יהיה השיא, אך הוא נראה הפשוט מכולם. אנשי אלכסנדריה שואלים מה צריך לעשות כדי להחכים, להעשיר או להוליד בנים זכרים. השאלות פשוטות וגם התשובות, אך לאור השאלות הקודמות אפשר לחדד את משמעותן: אנשי אלכסנדריה יוצאים מנקודת הנחה שהמוות מוחלט, שהטומאה מוחלטת, ותפיסתם מקרינה גם על החיים. כשם שאדם שנפטר בצרעתו יישאר מצורע לנצח, וכשם שטומאת המת אינה יכולה לעזוב אותו – אין מנוס מגזרת הגורל, אין מוצא מהבערות, העוני או קשיי הילודה. הגמרא מסייגת ומבהירה שתחומים אלה נמצאים ביד ההנהגה האלוקית; אלא שרבי יהושע בא לחדש שנדרשת בהם התערבות אנושית. האדם אינו אמור להיכנע לגורלו, אלא לעשות מה שביכולתו כדי לממש את שאיפותיו.

אנשי אלכסנדריה גרים במצרים, אך שמה של העיר מעיד על התרבות השלטת בה – התרבות היוונית. זהו שילוב קטלני בין הפילוסופיה היוונית לפולחן המוות המצרי. המצרים, חונטי המתים ובוני הפירמידות, מאמצים מחכמת יוון את הדטרמיניזם, את הגורל המוחלט והכולא. מול כל הטענות הללו, בכל החזיתות, מעמיד רבי יהושע את האהבה, התשובה ויכולת התיקון.

ת"ר: שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריה את רבי יהושע בן חנינא: ג' דברי חכמה, ג' דברי הגדה, ג' דברי בורות, ג' דברי דרך ארץ. ג' דברי חכמה: הזב והזבה והנדה והיולדת והמצורע שמתו, עד מתי מטמאין במשא? אמר להן: עד שימוק הבשר...

שלשה דברי אגדה: כתוב אחד אומר "כי לא אחפוץ במות המת", וכתוב אחד אומר "כי חפץ ה' להמיתם"! כאן בעושי תשובה, כאן בשאין עושי תשובה. כתוב אחד אומר "כי לא ישא פנים ולא יקח שוחד" וכתוב אחד אומר "ישא ה' פניו אליך"! כאן קודם גזר דין, כאן לאחר גזר דין. כתוב אחד אומר "כי בחר ה' בציון" וכתוב אחד אומר "כי על אפי ועל חמתי היתה העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה"! כאן - קודם שנשא שלמה את בת פרעה, כאן - לאחר שנשא שלמה את בת פרעה.

שלשה דברי בורות; אשתו של לוט מהו שתטמא? אמר להם: מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא. בן שונמית מהו שיטמא? אמר להן: מת מטמא, ואין חי מטמא. מתים לעתיד לבא, צריכין הזאה שלישי ושיביעי, או אין צריכין? אמר להן: לכשיחיו - נחכם להן. איכא דאמרי: לכשיבא משה רבינו עמהם.

שלשה דברי דרך ארץ; מה יעשה אדם ויחכם? אמר להן: ירבה בישיבה, וימעט בסחורה. אמרו: הרבה עשו כן ולא הועיל להם! אלא: יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו... מאי קא משמע לן? דהא בלא הא לא סגי. מה יעשה אדם ויתעשר? אמר להן: ירבה בסחורה, וישא ויתן באמונה... מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים? אמר להם: ישא אשה והוגנת לו...